QORTI ĊIVILI PRIM'AWLA
(Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali)

ONOR. IMĦALLEF TONI ABELA LL.D.

Seduta ta' nhar it-Tlieta, 12 ta' April, 2022

Numru

Rikors Numru 201/2020 TA

Emanuel Delia

Vs

L-Onorevoli Byron Camilleri, fil- kwalita' tiegħu bħala Ministru tal-Intern, Infurzar tal-liġi u Sigurta' Nazzjonali, Segretarju Permanenti fil-Ministeru tal-Intern, Infurzar tal-Liġi u Sigurta' Nazzjonali, Alex Dalli, Direttur tal-Habs u CEO Corradino Correctional Services Agency, Head Detention Services, principal Immigration Officer u L-Avukat tal-Istat.

Il-Qorti:

Rat ir-rikors ta' Emmanuel Delia (ir-rikorrent) tal-11 ta' Settembru 2020 li permezz tiegħu ppremetta u talab is-segwenti:

> Illi Emanuel Delia, fil-kwalita' tiegħu ta' ġurnalist li jmexxi is-sit diġitali *Truth be told, manueldelia.com*, fil- 13, 14, 15, 18 u 20 ta' Novembru 2019, kif ukoll fil-5, 11, 17 u 20 ta' Frar 2020 għamel talbiet formali sabiex, bħala ġurnalist, jiġi aw-torizzat lilu aċċess kemm għall-Faċilita' Korrettiva ta' Kordin kif ukoll għaċ-ċentri

ta' detenzjoni u dan sabiex ikun jista' jistħarreġ u jirrapporta fuq il-verita jew meno ta' diversi allegazzjonijiet dwar imġieba skorretta u illegali, tortura, trattament inuman u degradanti fil-kontront ta' immigranti, u/jew priġunieri, li sa llum jinsabu miżmuma fiċ-ċentru korrettiv ta' Kordin u/jew fiċ-ċentri ta' detenzjoni.

Illi minkejja dawn it-talbiet, l-aċċess baqa' ma ngħatax u għalhekk wara li ġiet imneħħija l-emergenza ta' saħħa nazzjonali mis-Supretendent ta' Saħħa Pubblika marbuta mal-pandemija tal-Covid-19, l-esponenti reġa ressaq it-talbiet tiegħu fit-2 ta' Lulju 2020, fit-18 ta' Awwissu 2020 u fit-19 ta' Awwissu 2020 wara li ġie magħruf li influencer fuq il-medja soċjali, magħrufa bħala Terry ta' Bormla, jew iz-Zija TT, ġiet akkordata aċċess biex iżżur il-ħabs, tant li għamlet sessjoni fuq il-medja soċjali dwar dan.

Illi permezz ta' tweġiba tal-21 ta' Awwissu 2020, il-customer care co-ordinator mill-Uffiċċju tas-Segretarju Permanenti fil-Ministeru tal-Intern għarraf lill-esponent illi għandu iressaq it-talba tiegħu ta' aċċess fil-ħabs lill-Kap Eżekuttiv tal-Correctional Services Agency, stante li reċentement, l-istess aġenzija kienet ifformalizzat protokoll dwar aċċess għall-media.

Illi fil-XXXXX l-esponent iffirma il-protokoll ta' aċċess fil-ħabs u żar l-istess fil-l ta' Settembru 2020, minkejja li sa llum ghadu ma inghatax aéééss ghaé-éentri ta' Detenzjoni.

Talba għall-aċċess wara rappurtaġġ fil-media dwar allegazzjonijiet ta' trattament inuman.

Illi din it-talba saret wara li fil-media lokali kien rappurtat li immigrant allegatament involuti f'irvelli fiċ-ċentru ta' detenzjoni, kienu maltrattati, torturati u soġġetti "*għal trattament inuman u degredanti fil-ħabs meta, kif waslu fil-ħabs, dawn kienu ordnati biex jinżaw ħwejjiġhom fil-bitħa tal-ħabs u ġew mahsula bil-pipe tal-ilma 'bħal annimali",* oltre allegazzjonjiet ta' trattament inuman u degradanti ieħor, partikolarment kif deher f'The Times of Malta tas-27 ta' Ottubru 2019, "*Manhandled in prison, cooped up, hosed down like animals... 'Authorities deny migrants' mistreatment at Corradino, NGOs demand inquiry.*

Illi dawn l-allegazzjonijiet jirriferu ukoll għall-fatt li numru ta'uffiċjali kienu preżenti biex jassistu għal dan l-allegat aġir illegali ta' tortura u trattament inumani u degradanti, filwaqt li l-istess detenuti kienu sfurzati jorqdu f'ċelel iffullati kontra il-liġi, oltre l-fatt li dawn kienu ordnati jgħaddu ġranet ħafia u bla żarbun.

Allegat falliment fl-amministrazzjoni tal-ħabs u taċ-ċentri ta Detenzjoni

Illi oltre dan, it-talba għall-aċċess tar-rikorrent fil-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni kienet qed issir sabiex jistħarreġ dwar numru ta' suwiċidji u mwiet ta' priġunieri li seħħew fil-ħabs xhur qabel taħt ċirkostanzi li għadhom mhux ċari tant li n-numri ta' mwiet li saru reċentement jammonta għal għaxra, tnejn minnhom ukoll wara 1-viżita li għamel l-esponent fl-l ta' Settembru 2020.

Illi minkejja li l-imwiet huma f'xi każi suġġetti ta' inkjesti, dawn l-istess allegazzjonijiet serji, u dawk dwar tortura u trattament inuman fuq immigranti fil-ħabs u fiċ-ċentri ta'detenzjoni, jirriflettu fallimenti fl-amministrazzjoni tal-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni li jeħtieġu skrutinju ġurnalistiku serju f'soċjeta' demokratika.

Il-viżita tal-Esponent

Illi minkejja l-protokoll ta' aċċess kien jindika sett ta parametri raġjonevoli ta' aċċess, dan jikkontrasta bil-kbir mar-restrizzjonijiet li ingħata l-istess esponent sabiex ikun jista, jifformula stampa ċara u oġġettiva ta' kundizzjoni fisika u psikoloġika ta' priġunieri.

L-aċċess kien wieħed tant limitat li l-esponent fl-ebda ħin ma ingħata l-opportunita jinvestiga allegazzjonijiet dwar il-kundizzjonijiet ta' *overcrowding* fiċ-ċellel, il-kundizzjoni ta' għixien, aċċess għall-iġene u fatturi oħra li waħedhom u/jew kollettivament jitfgħu dawl fuq il-kundizzjoni ta' għixien u ta' trattament tal-priġunieri.

Illi matul l-esponent kien imċaħħad milli jżur Division 6 u Division 5, kif ukoll kien imċaħħad milli jżur il-faċilitajiet sanitarji ta' Division 2 u Division 3.

Illi minn din iż-żjara l-esponent seta' jiġu biss il-verżjoni ikkontrollata u manipulata tal-Kurunell Dalli fejn ukoll ikkonferma l-użu ta' mezzi inumani u degradanti, bħal dik ta' "restraining chair" sabiex inissel kultura ta' biża fost il-priġunieri.

Illi din iż-żjara ma tat ebda opportunita sabiex l-esponent, bħala ġurnalist, iservi ta public watchdog fuq l-andament tal-ħabs, anżi, l-istess żjara taqa' hija prova fiha innifisha ta' aċċess limitat għal informazzjoni kkontrollata u mmanipulata mill-Awtoritajiet tal-Habs.

Il-ġurnaliżmu għandu iservi bħala *public watchdog* kontra l-monopolju tal-istat fuq l-informazzjoni kkontrollata.

Illi x-xogħol ta' ġurnalist f'dan ir-rigward iservi ukoll bħala "public watchdog" fuq l-awtorijiet u għalhekk, ir-rifjut ta'aċċess lir-rikorrent, wara diversi talbiet tiegħu, jagħtu lok biex l-awtoritajiet u l-azzjonijiet tagħhom ikunu eżenti mill-iskrutinju pubbliku dwar materja ta' interess pubbliku f'soċjeta' demokratika.

Illi dan ir-rifjut ta'aċċess lill-ġurnalisti jwassal ukoll biex l-istess awtorijtajiet iżommu monopolju assolut ta' informazzjoni kkontrollata minnhom bilkonseg-wenza l-pubbliku ikun imċaħħad minn informazzjoni oġġettiva u bilanċjata dwar il-kundizzjonijiet u trattament ta' immigranti detenuti u priġunieri, bil-konseg-wenza li twassal ukoll għal *chilling effect* fuq l-istħarriġ u rappurtaġġ indipendenti bl-istess awtoritajiet jittamaw li l-allegazzjonijiet imutu mewta naturali. Illi mezzi tal-komunikazzjoni allegaw ukoll li fil-ħabs intużaw u qed jintużaw strumenti ta' tortura u intimidazzjoni li huma aktarx abbużivi u illegali

Illi dan l-allegat aġir imur kontra il-Kap 206 tal-Liġijiet ta' Malta u liġijiet oħra, fejn id-Direttur tal-Habs huwa obbligat, li filwaqt li jassigura l-ordni, jara li ma jkunx hemm tortura u trattament degradanti u inuman.

L-allegat aġir kontra priġunieri u detenuti huwa leżjoni fuq id-drittijiet fun-damentali tagħhom.

Illi dan l-allegat aġir, oltre li huwa aġir kriminali, jikser id-drittjiet fondamentali tal-priġunieri u d-detenuti kontra t-tortura u t-trattament inuman u degradanti kif pro-tetti mill-Kostituzzjoni ta' Malta u mill-Konvenzjoni Ewropea għad-Drittijiet fon-damentali tal-Bniedem u għalhekk hemm interess pubbliku sabiex dawn l-al-legazzjonijiet jiġu investigati mill-midja indipendenti u li l-fatti jiġu rrappurtati.

Illi, minkejja kull dikjarazzjoni mill-awtoritajiet li qed issir investigazzjoni interna, id-dritt li ġurnalist jikseb l-informazzjoni minn jeddu u bla xkiel inġustifikat mill-istat huwa pass ewlieni fil-ġurnalizmu u fil-ħarsien ta l-istampa ħielsa.

Rifjut ta' aċċess serju għal stħarriġ oġġettiv u abbuż ta' diskrezjoni tal-aw-toritajiet.

Illi minkejja diversi talbiet li saru mir-rikorrent, kemm lill-Ministru Byron Camilleri bħala il-Ministru responsabbli miċ-ċentri ta' detenzjoni u mill-ħabs, kif ukoll lill-Ministru Michael Farruġia meta kien hu responsabbli mill-istess, sabiex ikun jista' jistħarreġ u jirrapporta fuq il-verita' jew meno tad-diversi allegazzjonijiet, il-

Ministru tal-Intern Byron Camilleri, permezz ta' email tas-17 ta' Frar 2020 irrifera lir-rikorrent biex it-talba jagħmilha direttament lid-Direttur ta' Habs, u lill-Head taċ-Centri ta' Detenzjoni u lill-Prinċipal Immigration Officer.

Illi in segwitu ta' din id-direzzjoni, saret talba formali u minkejja dan, il-Principal Immigration Officer u id-Direttur ta' Ċentri ta' Detenzjoni, permezz ta' ittra elettronika minn uffiċjal fl-uffiċċju tas-Segretarju Permanenti fi ħdan il-Ministeru tal-Intern, Infurzar tal-Liġi u tas-Sigurta' Nazzjonali, wieġbet billi irrifjutaw milli jagħtu aċċess, inkluż b'dawk il-kundizzjonijiet li jistgħu jitqiesu xierqa, sabiex ir-rikorrent iżur dawn iċ-ċentri u jirrapporta dwarhom. Oltre dan, mill-banda l-oħra, id-Direttur tal-Habs naqas milli jwieġeb għat-talba tiegħu minkejja li kien hekk riferut mill-Minstru tal-Intern.

Illi insegwitu ta' dan, ir-rikorrent ressaq formalment l-ilmenti tiegħu permezz ta' protest ġudizzjarju, liema protest baqa' mhux imwieġeb mill-awtoritajiet kompetenti jew mill-Avukat tal-Istat.

Illi minkejja dan ir-rifjut, u wara li l-Awtoritajiet tas-Saħħa neħħew l-istat ta' emerġenza ta' saħħa minhabba l-pandemija Covid-19, ir-rikorrent talab mill-ġdid aċċess fil-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni sabiex jistħarreġ l-allegazzjonijiet imsemmija, u dan permezz ta talba ġdida b'emails li jġibu id-data tat-2 ta' Lulju 2020, Illi fit-18 u d-19 ta' Awwissu 2020 ir-rikorrent rega talab aċċess.

Illi l-aċċess għall-ħabs, kif ikkontrollat u mmanipulat mill-Kap Eżekuttiv, is-Sur Alex Dalli u l-uffiċjali tiegħu jaqgħu l-barra mill-livell ta' aċċess li għandu jingħata ġurnalist għall-stħarriġ indipendenti u oġġettiv ta' allegazzjonijiet serji.

Illi għalhekk, l-esponent iqis li l-aċċess fil-ħabs għall-stħarriġ indipendenti u oġġettiv ta' allegazzjonijiet serji għadu ma ingħatax, u għalhekk jista' jitqies rifjutat għall-finijiet tal-liġijiet li jipproteġu tali stharriġ, partikolarment ukoll fuq ksur ta' drittijiet fundamentali tal-priġunieri.

Illi l-poter tad-Direttur tal-Habs huwa limitat biss skond dak li jipprodu ir-regolamenti permezz ta' Artikoli 53, 54 u 55 tar-Regolamenti SL.260.03 u dan dwar viżiti lejn priġunieri.

Illi l-Att dwar il-Habs, permezz; ta' Artikolu 66 (1) tar-Regolamenti SL.260.03 bħala liġi sussidjara għall-Kap260 tal-Liġijiet ta' Malta, jagħti, speċifikament, lill-Ministru tal-Intern il-poter sabiex persuna jew persuni jiġu awtorizzati jitħallew jaraw il-ħabs.

Illi minkejja dak stipulat f'Artikolu 66 tal-SL 260.03, il-Ministru tal-Intern, naqas milli jagħti din l-awtorizżżazzjoni u rrefera biss lir-rikorrent biex jagħmel it-talba tiegħu lid-Direttur tal-Habs, CEO tal- Corradino Correctional Services Agency u lid-Direttur taċ-Ċentri ta' Detenzjoni u lill-Prinċipal Immigration Officer, fil-każ taċ-Ċentri ta' Detenzjoni.

Illi r-referenza ta' tali talba lid-Direttur tal-Habs, u n-nuqqas ta' awtorżżazzjoni mill-Ministru kompetenti għal stħarriġ adegwat u oġġettiv huwa ekwivalenti għal rifjut kemm minn naħa tal-istess Ministru, kif ukoll minn naħa tad-Direttur tal-Habs.

Illi mill-banda l-oħra t-tweġiba f'isem il-Prinċipal Immigration Officer fir-rigward ta' aċċess għaċ-ċentri ta detenzjoni hija ukoll rifjut b'mod kategoriku u assolut, stante Illi permezz ta' żewġ ittri elettroniċi tas-17 ta' Frar 2020, rappreżentant ta' *Customer Care* fil-Ministeru tal-Intern wieġbet u kkonfermat illi l-aċċess għaċ-Ċentri huwa limitat biss għal avukati, NGOs u aġenziji.

Id-dritt ta' stħarriġ minn ġurnalist għall-informazzjoni bilanċata u ħielsa mill-monopolju tal-istat huwa parti l-bażi għad-dritt tal-liberta' tal-espress-joni.

Illi x-xoghol ta' ġurnalist li jirrapporta fuq stħarriġ li jkun kiseb hu stess dwar il-kundizzjonijiet ta' għixien u trattament ieħor fuq immigranti detenuti u/jew priġunieri oħra u l-allegazzjonijiet rappurtati huwa differenti minn dak ix-xogħol li jsir minn aġenziji, NGOs u avukati li lilhom jiġi awtorizzat aċċess.

Illi x-xoghol u stħarriġ minn aġenziji, NGOs u avukati huwa differenti u għandu għanijiet differenti minn dak tal-ġurnalist li jistħarreġ u jirraporta il-verita' fuq ma-terja ta' interess pubbliku.

Ir-rifjut ta' aċċess fil-ħabs u ċentri ta' detenzjoni għall-iskop ta' stħarriġ huwa leżjoni tad-Dritt tal-Liberta tal-Espressjoni.

Illi r-rifjut, bla kundizzjoni u bla raġuni suffiċjenti u motivata hija leżjoni tad-dritt ta' liberta' tal-espressjoni kif provduti f'Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u f'Artikolu 10 ta' Konvenzjoni Ewropea, filwaqt li għadhom qed jippersistu l-al-legazzjonijiet ta' tortura u trattament inuman u degradanti.

Illi, oltre dan, ic-"chilling effect' fuq il-ġurnalist li jistħarreġ u jirrapporta, fil-ħin u fl-interess pubbliku, il-verita' jew meno dwar dak allegat fuq il-kundizzjoni tad-detenuti u t-trattament tagħhom minn uffiċjali tal-ħabs u tat-Ċentri ta detenzjoni,

jista' jwassal, kemm il-darba dawk l-allegazzjonijiet huma minnhom, li l-priġunieri u/jew detenuti jibqgħu soġġetti għall-trattament inuman bi ksur tad-drittijiet fondamentali tagħhom protetti f'Artikolu 36 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u f'Artikolu 3 ta' Konvenzjoni Ewropea għad-Drittijiet tal-Bniedem.

Illi minn dan jiġi konstata ukoll illi l-ewwel talba tar-rikorrent saret fit-13 ta' Novembru 2019, u ingħata aċċess ikkontrollat, serju fl-l ta' Settembru 2020, għaxar xhur wara, bla dritt u/jew eżitu ta' stħarriġ serju u oġġettiv.

Illi in-nuqqas ta' stħarriġ u rappurtaġġ ħieles, konsegwenza ta' rifjut ta' awtoriżżazzjoni għall-aċċess twassal ukoll għall-allegat abbuż kontinwat millistess uffiċjali fuq il-priġunier u d-detenuti li jkomplu jgħixu fi stat ta' biża għall-ħajjithom, bil-konsegwenza li tista' twassal għat-tneħħija ta' ħajjiet oħra fil-ħabs.

Illi b'dawn l-allegazzjonijiet serji, ebda ġurnalist u ebda persuna oħra, f'soċjeta' demokratika ma tista tistrih fuq il-monopolju ta informazzjoni tal-Istat fuq din il-materja ta' interess pubbliku u għalekk, id-dritt ta' informazzzjoni jifforma parti sħiħa mid-dritt ta' opinjoni u tal-espressjoni libera kif protetti mill-Kostituzzjoni u mill-Konvenzjoni Ewropea għad-Drittijiet tal-Bniedem.

Illi r-rifjut għat-talba ta' aċċess biex ir-rikkorrent ”jistħarreġ u jirrapporta, first hand, dwar il-kundizzjonijiet, jew in-nuqqas tagħhom, kif ukoll dwar il-verita' tal-allegazzjonijiet imressqa ta' trattament inuman u degradanti fuq it-detenuti u/jew il-priġunieri mill-Ministru tal-Intern u minn kull uffiċjal ieħor fosthom id-Direttur tal-Habs, id-Direttur taċ-Ċentri ta' Detenzjoni u il-Prinċipal Immigration Officer huwa nieqes għall-aħħar minn konsiderazzjonjiet motivati u suffiċjenti kontra l-interess tal-priġunieri u tad-detenuti, kif ukoll kontra l-applikant li jinforma ruħu u jirrapporta fuq materja ta' interess pubbliku qawwi u immedjat, skond dawk il-miżuri ordinarji u xierqa li jipproteġu il-privatezza tad-detenuti u/jew il-priġunieri, hija leżjoni tad-dritt tal-liberta' tal-espressjoni kif protett f'Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni ta' Malta mill-Artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem u dan għaliex tali rifjut huwa għaliex hemm ukoll fin-nofs il-ħajja u d-dinjita' ta' priġunieri u detenuti.

Għaldaqstant, ir-rikorrenti jitolbu lil dina l-0norabbli Qorti jogħġobha:

1 Tiddikjara li bl-aġir tal-intimati li jirrifjutaw l-aċċess jew di piu' l-aċċess ikkontrollat u immanipulat kontra stħarriġ serju u oġġettiv fil-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni bil-għan li r-rikorrenti jistħarreġ u jirrapporta allegazzjonijiet ta' trattament inuman u degradanti fuq il-priġunieri u detenuti ġie leż id-dritt fondamentali

tal-esponenti kif protett mill-Artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea u l-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni ta' Malta.

2. Konsegwentament, tordna lill-intimati jagħtu aċċess fil-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni sabiex ikun jista' jintervista priġunieri u/jew detenuti bil-għan li jistħarreġ u jirraporta dwar il-verita' jew meno ta' allegazzjonijiet ta' trattament inuman u degradanti li huma ta' interess pubbliku, taħt dawk il-kundizzjonijiet li din l-0norabbili Qorti jidhrilha xierqa u opportuni.

3.Tillikwida ammont ta' kumpens għad-danni non-pekunjarji għall-vjolazzjonijiet hawn imsemmija.

4.Tikkundanna lill-intimati jew min minnhom jħallsu l-kumpens hekk likwidat.

5.Tagħti kull ordni u provvediment ieħor li jidhrilha li huwa xieraq sabiex tiżgura d-drittijiet fondamentali tal-esponenti u safejn huwa possibbli, tqiegħdu fl-istat li kienu fih qabel il-vjolazzjoni.

Bl-ispejjeż, inkluż tal-protest ġudizzjarju fl-istess ismijiet.

Rat ir-risposta tal-Awtoritajiet intimati tat-8 ta' Ottubru 2020 li permezz tagħha wieġbu is-segwenti:

1. Illi qabel xejn, il-kunjom tar-rikorrent x'aktarx ġie miktub ħażin għax minflok 'Delia' tniżżel 'Deila'. Jidher li hemm żball ukoll fin-numru tal-Leġislazzjoni Sussidjarja indikata fil-premessi tar-rikors kostituzzjonali. Dan għaliex ir- Regolamenti dwar il-Ħabs jinsabu fil-L.S. 260.03 u mhux fil-L.S. 206.03. Jixraq għalhekk li r-rikorrent jitlob li jsiru t-tiswijiet meħtieġa skont l-artikolu 175 tal-Kap 12 tal-Liġijiet ta' Malta;

2. Illi l-Onorevoli Ministru tal-Intern, Infurzar tal-Liġi u Sigurtà Nazzjonali ġie mħarrek bla bżonn f'din il-kawża għall-għanijiet tal-artikolu 181B tal-Kap 12 tal-Liġijiet ta' Malta u dan għaliex skont l-artikolu 17(8) tal-Att dwar l Amministrazzjoni Pubblika (Kap 595 tal-Liġijiet ta' Malta) is-Segretarju Permanenti huwa r-rappeżentant ġuridiku tal-Gvern fatti u azzjonijiet ġudizzjarji dwar kull ħaġa li taqa' taħt il-firxa tal-attività tal-Ministeru li għalih ikun Jigi b'hekk, li l-preżenza waħidha tas-Segretarju Permanenti hija biżżejjed sabiex jirrappreżenta l-Ministeru inkwistjoni, b'dana li l-Onorevoli Ministru għandu jiġi meħlus mill-ħarsien tal-ġudizzju;

3. Illi hekk ukoll ma kienx hemm għalfejn li jiġu mħarrka f'din il-kawża l-Uffiċjal Prinċipali tal-Immigrazzjoni u l-Avukat tal-istat, għaliex bil-liġi skont ir Regolamenti dwar is-Servizz ta' Detenzjoni (Legislazzjoni Sussidjarja 217.19) u r-Regolamenti dwar il-Habs (Leġislazzjoni 260.03) huma intimati l-oħra li huma mogħnija bis-setgħa li jiddeċiedu min għandu jitħalla jidħol fil-ħabs u fiċ-ċentri ta detenzjoni. Jiġi b'hekk, li anke l-Ufficial Principali tal-Immigrazzjoni u l-Avukat tal-Istat imisshom jinhelsu mill harsien tal-ġudizzju

4. Illi in *limine litis* ukoll, jekk kif qed jgħid ir-rikorrent, huwa tabilħaqq minnu li l-intimati abbużaw mid-diskrezzjoni amministrattiva tagħhom għax ma ħallewhx jidħol fil-ħabs u fiċ-ċentri ta detenzjoni, allura huwa messu nieda azzjoni taħt l-artikolu 469A tal-Kap 12 tal-Liġijiet ta' Malta biex iħassar dawk id-deċiżjonijiet amministrattivi fuq il-bażi li dawn ittieħdu ultra vires. Huwa ċar li t-tilwima li r-rikorrent għandu ma' xi wħud mill-intimati mhijiex waħda ta' sura kostituzzjonali iżda hija waħda ta' għamla amministrattiva, viz. jekk huwa kellux jingħata l-jedd li jitħalla jidħol fil-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni;

   Billi għalhekk ir-rikorrent kellu f'idejh rimedji ordinarji biex jindirizzaw l ilmenti tiegħu, huwa l-każ li din l-Onorabbli Qorti toqgħod lura milli tingeda bis-setgħat kostituzzjonali u konvenzjonali tagħha skont l-artikolu 46(2) tal Kostituzzjoni u l-proviso tal-artikolu 4(2) tal-Kap 319 tal-Liġijiet ta' Malta;

5. Illi li hemm minn dan, b'rabta mal-ewwel talba tar-rikorrent, l-esponenti jwieġbu li mhux minnu li r-rikorrent ġarrab ksur tal-jedd tiegħu għal-libertà ta' espressjoni taħt l-artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea u l-artikolu 41 tal- Kostituzzjoni ta' Malta. Ibda biex, ir-rikorrent ma weriex li huwa għandu jedd bil-liġi li jista' jżur il-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni. Bħalma lanqas ma wera li dħul f'dawn il-postijiet kienet meħtieġa għalih biex huwa jkun jista' jeżerċita l-jedd tiegħu tal-libertà ta' espressjoni, b'mod partikolari l-jedd tiegħu li jirċievi tagħrif bil-ħsieb li jxerrdu fil-pubbliku,

6. Illi r-rikorrent m'għandux għalfejn jidħol personalment fil-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni jekk irid jikseb tagħrif dwar il-kundizzjoni ġenerali tal-persuni li qegħdin jinżammu fil-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni. Dan għaliex tali tagħrif huwa ġa disponibbli fil-pubbliku minn rapporti maħruġa minn entitajiet li mhumiex tal-Gvern ta' Malta. Minbarra dan, ilmenti ta' persuni miżmuma fil-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni ġew mistħarrġa għadd ta' drabi mill-qrati tagħna u mill-organi ġudizzjarji ta' Strasburgu. Għalhekk id-dħul fil-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni mhuwiex daqstant strumentali biex ir-rikorrent ikun jista' jikteb dwar il-qagħda tal-ħabs u taċ-ċentru ta' detenzjoni, la r-rikorrent jista' jikseb u jiġbor it-tagħrif li jixtieq minn bnadi oħra,

7. Illi fuq kollox, ir-rikorrent tħalla jidħol fil-ħabs biex ikun jista' jikteb dwar dak li ra. Għalkemm ir-rikorrent qed jilmenta li din iż-żjara saret b'kontroll sħiħ mill-awtoritajiet, ir-rikorrent irid japprezza li huwa ma daħalx f'post li huwa miftuħ għall-pubbliku iżda daħal f'post fejn il-livell ta sigurta hija waħda għolja ħafna minħabba li fiha jinżammu persuni li ġew ikkundannati b'reati kriminali. Minkejja li wieħed jista' jifhem bil-ħerqa tar-rikorrent li żur kullimkien, madankollu l-istess rikorrent irid japprezza wkoll li minħabba raġunijiet ta' sigurtá, ċertu postijiet fil-ħabs ma setgħux ikunu aċċessibbli. Wieħed ma jridx jinsa hawnhekk li skont l-artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea u l-artikolu 41 tal-Kostituzzjoni ta' Malta, il-libertà ta' espressjoni mhuwiex wieħed assolut iżda huwa wieħed li jista' jiġi limitat fl interessi tas-sigurtà nazzjonali;

8. Illi b'żieda ma' dan, ir-rikorrent jeħtieġ li jifhem ukoll li bil-liġi l-jedd tal-libertà ta' espressjoni jista' jigi limitat ukoll sabiex jiġu mħarsa l-jeddijiet ta' ħaddieħor. F'dan il-każ, il-persuni miżmuma fil-ħabs u fiċ-ċentru ta' detenzjoni għandhom il-jedd għall-privatezza tagħhom u għalhekk l-awtoritajiet tal-Gvern ma setgħux iħallu lir-rikorrent jaqbad u jdur fejn irid u kif irid;

9. Illi t-tieni talba wkoll ma jmesshiex tintlaqa' ladarba d-dħul fil-ħabs u fiċ-ċentri ta' detenzjoni mhumiex strumentali biex ir-rikorrent ikun jista' jikteb fuq is-suġġett li jrid jitħaddet dwaru fil-pubbliku;

10. Illi hekk ukoll, ma hemmx lok li jintlaqgħu t-tlitt talbiet l-oħra biex jingħata rimedju u kumpens fi flus, ladarba r-rikorrent ma seħħlux juri li ġarrab ksur kostituzzjonali jew konvenzjonali, kif mitluba fl-ewwel talba tiegħu. Dan biex jingħadx ukoll li r-rikorrent irid iġib prova tal-ħsara morali li qed jgħid li ġarrab minħabba n-nuqqas tad-dħul fil-ħabs u fiċ-ċentru ta' detenzjoni;

Għaldaqstant għar-raġunijiet fuq imsemmija l-esponenti umilment jitolbu lil din l-Onorabbli Qorti jogħġobha tiċħad it-talbiet kollha tar-rikorrent bl-ispejjeż kontra tiegħu.

Rat il-verbal tal-15 ta' Ottubru 2020 li permezz tiegħu l-Qorti ordnat li l-ewwel għandha tkun trattata r-raba' risposta ossia eċċezzjoni tal-intimati. Din tirrigwarda n-nuqqas ta' eżawriment ta' rimedji ordinarji da parti tar-rikorrent qabel ma rrikorra għal dawn il-proċeduri. Dan ifisser, l-intimati qed issostnu, li din il-Qorti għandha tiddeklina milli teżerċita l-poteri lill-konferita mill-Kostituzzjoni u l-Kap 319 tal-Liġijiet ta' Malta sabiex tisma' din il-Kawża.

Rat l-atti u dokumenti kollha tal-Kawża.

Semgħet ix-xhieda prodotta fil-perkors ta' dawn il-proċeduri.

Rat in-noti ta' osservazzjonijiet rispettivi tal-partijiet.

Rat li r-rikors tħalla għall-lum għas-Sentenza fuq ir-raba' risposta tal-intimati Awtoritjiet.

Punti ta' Fatti:

Ir-rikorrent talab li jżur iċ-Ċentri ta' detenzjoni tal-immigranti ġewwa Hal-Far wara li ħarġu rapporti fil-media lokali li kien hemm immigranti li mal-wasla tagħhom lejn l-aħħar ta' Ottubru 2019, kienu aggrediti u miżmuma

f'kundizzjonijiet xejn tajbin. Din it-talba saret lill-Ministeru tal-Intern fit-12 ta' Novembru 2019 (a' fol 45).

Ir-rikorrent baqa' jippersisiti fit-talba tiegħu, sakemm fl-20 ta' Novembru 2019, uffiċjal fil-Ministeru msemmi, infurmah li kellu jindirizza t-talba tiegħu lill-Awtoritajiet kompetenti. Testwalment qallu hekk: "*Please send your requests to the specific entities*" (a' fol 46). Ir-rikorrent għalhekk fehem li dan il-Ministeru ma kellux il-kompetenza li jilqa' it-talba tiegħu.

Wara li r-rikorrent xorta baqa' jippersisti b'din it-talba ma' dan il-Ministeru, il-Ministru Byron Camilleri, informa lir-rikorrent li t-talba tiegħu għandha issir lid-Direttur tal-Habs u lill-Kap tas-Servizzi ta' Detenzjoni jew lill-Uffiċjal Ewlieni dwar l-Immigrazzjoni dwar ċentri ta' detenzjoni għall-immigranti (a' fol 54). Għalhekk, fil-11 ta' Frar 2020, ir-rikorrent għamel it-talba tiegħu lill-imsemmija Awtoritajiet kif indikati. Propju sitt ijiem wara, it-talba tar-rikorrent ġiet miċħuda, anke wara li talab biex dan ir-rifjut ikun rikonsidrat (a' fol 53). Jidher li ċ-ċaħda kienet limitata espressament in rigward iċ-ċentri ta' detenzjoni. Dwar it-talba biex iżur il-ħabs baqet ma ngħatat ebda tweġiba.

F'Marzu tal-2020 ġew fis-seħħ il-miżuri biex jillimitaw l-infezzjonijiet kawżati mill-pandemjia tal-Covid-19. Għalhekk, f'dan il-perjodu ir-rikorrent iddesista milli jkompli bit-talba tiegħu . Ġara li fit-18 ta' Awwissu 2020, ċertu Terry Muscat magħrufa bil-laqam ta' Zija TT, informat fil-mezzi tal-media li kellha stedina biex iżżur il-ħabs. Kif ir-rikorrent ra hekk, fl-istess ġurnata li deheret din l-aħbar, ir-rikorrent issokta bit-talbiet tiegħu ta'qabel (a' fol 87 u 52). Dan kien fit-18 ta' Awwissu 2020. Gimgħa wara r-rikorrent irċieva stedina mill-intimat Direttur tal-

Habs, Alex Dalli biex iżur l-ħabs. Ir-rikorrent għalhekk, fl-1 ta' Settembru 2020 għamel din iz-zjara.

B'dana kollu r-rikorrent baqa' jsostni li dik iż-żjara ma kienitx tindirizza il-mistoqsijiet li kien qed jagħmel, partikolarment dwar il-mod kif kienu qed jiġu trattati il-priġunieri u fost oħrajn ma tħalliex jidħol f'dawk il-partijiet tal-ħabs li dehrlu l-aktar li kellu jżur. B'konsegwenza, għal darba oħra r-rikorrent saħaq b'mod pubbliku, li sa fejn jirrigwarda ż-żjara li xtaq jagħmel fiċ-ċentri ta' detenzjoni, it-talba tiegħu kienet għadha mhux milqugħa. Dan kien fit-2 ta' Settembru 2020. Nelfrattemp, bdew ħerġin fil-media aħbarijiet li s-sitwazzjoni fil-ħabs kienet qed tippeġġjora, tant li anke kien hemm xi mwiet. Għalhekk ir-rikorrent ħass li kellu jagħmel dawn il-proċeduri.

Punt ta' liġi:

Kif diġa' rilevat aktar 'l fuq, il-vertenza li għandha quddiemha din il-Qorti, f'dan l-istadju tal-proċeduri, hija dik issollevata fir-raba' risposta tal-Awtoritajiet intimati. Fil-qosor, b'dik ir-risposta, qegħdin jistiednu lil din il-Qorti tiddeklina milli tkompli tisma' l-ilment tar-rikorrent għaliex naqas milli jeżawrixxi r-rimedji ordinarji li tagħti l-liġi.

Il-provisos tal-artikolu 46(2) u 4(2) tal-Kostituzzjoni u ta' Kap 319 tal-liġijiet ta' Malta rispettivament jiddisponu bl-istess mod li *"l-Qorti tista', jekk tqis li jkun desiderabbli li hekk tagħmel, tirrifjuta li teżerċita s-setgħat tagħha skont dan is-subartikolu f'kull każ meta tkun sodisfatta li mezzi xierqa ta' rimedju". għall-ksur allegat huma jew kienu disponibbli favur dik il-persuna skont xi liġi oħra."*

Konsiderazzjonijiet:

Kemm il-Kostituzzjoni u kif ukoll il-Konvenzjoni jridu, jilqgħu għas-sitwazzjoni fejn l-allegazzjoni ta' leżjoni tad-drittijiet tal-Bniedem ma sservix bħala mezz ta' skappatura mir-rimedji li tagħti il-liġi ordinarja. L-anqas ma għandhom iservu bħala forma ta' appell minn *lite* li jkunu saru ġudikati. Għalhekk l-esiġenza li l-ewwel għandhom ikunu eżawriti r-rimedji ordinarji qabel l-istituzzjoni ta' dawn proċeduri. Dan qed jingħad sakemm tali rimedju jkun wieħed aċċessibbli, adegwat, effikaċi u effettiv .

Kif ser jingħad aktar 'l isfel, din il-Qorti żżid element ieħor, dak tal-immedjatezza tar-rimedju. Dan ifisser, li l-azzjoni ordinarja ma tridx tkun *per se* sempliċiment dikjaratorja mingħajr ma toffri ukoll ir-rimedju bil-konsegwenza li biex dan jinkiseb ikun hemm il-ħtieġa li jsiru proċeduri separati ulterjuri.

Dan anke teseġiħ il-konvenzjoni f'artikolu 13 li tiddisponi hekk:

"Kull min ikollu miksura d-drittijiet u l-libertajiet tiegħu kontemplati f'din il-Konvenzjoni għandu jkollu rimedju effettiv quddiem awtorità nazzjonali għalkemm dak il-ksur ikun sar minn persuni li jkunu qed jaġixxu f'kariga uffiċjali".

Din il-Qorti tinnota li l-Konvenzjoni, differentement mill-Kostituzzjoni u Kap 319 tal-liġijiet ta' Malta, dan l-element huwa meqjus bħala dritt fih innifsu u mhux bħala miżura li għandha aktar mill-proċedura milli mid-dritt ta' sustanza *per se*. Fis-sewwa, liġi mingħajr ma tagħti rimedju effettiv **immedjat** ma hiex għodda adegwata sabiex mhux biss tindirizza l-ksur iżda saħansitra **twaqqfu** u dan konsonanti mal-prinċipju antik ta' *ubi ius ibi remedium.* Prinċipju li tant huwa

sagrosant li anke artikolu 267 tat-Trattat Dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropeja jirrikonoxxi li:

"The Court of Justice of the European Union shall have jurisdiction to give preliminary rulings concerning:

(a) the interpretation of the Treaties;

(b) the validity and interpretation of acts of the institutions, bodies, offices or agencies of the Union;

Where such a question is raised before any court or tribunal of a Member State, that court or tribunal may, if it considers that a decision on the question is necessary to enable it to give judgment, request the Court to give a ruling thereon.

Where any such question is raised in a case pending before a court or tribunal of a Member State against whose decisions <u>there is no judicial remedy under national law</u>, that court or tribunal shall bring the matter before the Court.

If such a question is raised in a case pending before a court or tribunal of a Member State with regard to a person in custody, the Court of Justice of the European Union shall act with the minimum of delay." (Emfażi tal-Qorti).

Di fatti , il-Qrati tagħna dejjem sostnew li l-proċeduri dwar ksur tad-drittijiet tal-Bniedem ma japplikax il-prinċipju ta' *extra petitum* u li għalhekk il-Qorti tista' tagħti kull rimedju fil-kompetenza kostituzzjonali tagħha li jidhrilha xierqa , anke jekk dak ir-rimedju ma jkunx speċifikament mitlub (Ara **Sentenza tal-Prim'Awla**

Qorti Ċivili, fl-ismijiet Ramesh Chetenram Sharma et -vs- l-Avukat Ġenerali tas-6 ta' Ġunju 1989).

Din il-Qorti tmur lil hinn minn hekk. Din il-Qorti issostni li tista' anke issib ksur ta' xi dritt fundamentali ieħor barra dawk mitluba, dejjem jekk il-ksur ikun wieħed lampanti u manifest. Irid ikun ksur li jemerġi minn fatti univoċi li jkollha quddiemha l-Qorti. Pero', irid ukoll jiġi aċċentwat, li daqs kemm huwa sagrosant dan il-prinċipju, daqstant ieħor huwa importanti il-prinċipju l-ieħor, li azzjonijiet tax-xorta f'dawn il-proċeduri ma jintużax bl-abbuż, b'mod kappriċċjuż, vessatorju jew bil-ħsieb li jkunu skarati azzjonijiet ordinarji li joffru rimedju effettiv.

F'dawn il-proċeduri l-intimati Awtoritajiet jargumentaw li r-rikorrent kellu għad-dispożizzjoni tiegħu rimedju ordinarju u speċifikament jagħmlu referenza għall-artikolu 469A(1)(b)(ii) tal-Kap 12 tal-liġijiet ta' Malta (ara nota ta' osservazzjoni-jiet a' fol 195). Din hija l-azzjoni magħrufa bħala stħarriġ ġudizzjarju ta' deċiżjoni ammistrattiva, kunċett li ġibnih mill-liġi Ingliża imnissel mid-duttrina tal-*ultra vires*. L-intimati jippretendu li r-rikorrent kellu din l-azzjoni għaliex skonthom, huwa qiegħed jallega li l-Awtorità pubblika, f'dan il-Każ id-direttur tal-Habs, naqset milli tosserva l-prinċipji tal-ġustizzja naturali jew ħtiġijet proċedurali man-datorji fit-twettiq tal-egħmil amministrattiv jew fid-deliberazzjonijiet ta' qabel dwar dak l-egħmil.

Din il-Qorti dejjem sostniet, li kemm il-konvenzjoni u anke l-Kostituzzjoni jirreferu għal rimedju effettiv u mhux biss għad-disponibbilita' ta' azzjoni. Fil-każ ink-

wistjoni, huwa ammess li l-azzjoni taħt l-artikolu fuq imsemmi hija dejjem disponibbli. Iżda dak li jrid ikun ikkunsidrat huwa jekk dik l-azzjoni tipprovdix rimedju li huwa effettiv kostituzzjonalment, fis-sens li jwaqqaf definittivament il-lezjoni tad-dritt fundamentali billi jsir eżerċitabbli dritt pretiż. Biex jista' jingħad li azzjoni ordinarja tassew tissodisfa l-elementi kollha ta' rimedju effettiv, trid tipprovdi għar-rimedju l-azzjoni innifisha u mhux biss, irid dejjem ikun rimedju li jiġbor fih l-elementi kollha fuq imsemmija. Di fatti fil-**Guidelines dwar l-applikazzjoni tal-artikolu 13 tal-Konvenzjoni** jingħad hekk:

"*The remedy must encompass the merits of the complaint as submitted by the applicant. If the authority or court concerned reformulates the complaint or fails to take into consideration an essential element of the alleged violation of the Convention, the remedy will be insufficient (**Glas Nadezhda EOOD and Elenkov v. Bulgaria, 2007, § 69**).*"

Dan huwa ukoll konsonanti ma' dak li jgħidu l-esperti fuq dan il-punt partikolari:

" A remedy that expedites enforcement is to be preferred. The burden to comply with such a judgment lies primarily with the State authorities, which should use all means available in the domestic legal system in order to speed up the enforcement, thus preventing violations of the Convention. (**Seminar on human rights and access to justice in the EU 28-29 April 2014, Barcelona Escuela Judicial Española & European Judicial Training Network Effective Remedies As a Fundamental Right by Martin Kuijer.**)

Ma hux il-lok li din il-Qorti toqgħod tidħol fuq l-elementi u t-tifsir tal-artikolu 469A(1)(b)(ii) tal-Kap 12 tal-liġijiet ta' Malta. Irid pero' jingħad, li r-rikorrent ma hux jinvoka ksur tal-artikoli 39(2) u 6(1) tal-Kostituzzjoni u Konvenzjoni rispettivament. Dan qiegħed jingħad għaliex li dan is-subartikolu partikolari jagħmel referenza fost oħrajn għall-prinċipji ta' ġustizzja naturali. Dak li qiegħed ikun invokat mir-rikorrent huwa ksur tal-artikoli 41 u 10 tal-Kostituzzjoni u Konvenzjoni rispettivament. Dawn l-artikoli jittrattaw materja għal kollox differenti, dak tal-liberta tal-espressjoni. Iżda oltre dan, minn eżami ta' dan l-artikolu jemerġi b'mod ċar, li kull ma jista' jkun ottenut taħtu hija biss **dikjarazzjoni** salv għall-għotja ta' danni fiċ-ċirkostanzi ristrettissimi fl-istess liġi.

Di fatti, propju fl-ewwel sentenza tal-ewwel subartikolu, joħroġ ċar li l-Qrati huma ċirkoskritti b'dak li jistgħu jagħmlu u ċioe' jistgħu biss ***jiddikjaraw*** *dak l-egħmil null, invalidu jew mingħajr effett.* Dan ifisser kwantu għal rimedju għandhom idejhom marbutin.

Di fatti , dan l-artikolu mhux biss ma jippermettix li jingħata rimedju fis-sens kif jingħad aktar 'l fuq, b'mod partikolari f'artikolu 13 tal-Konvenzjoni, iżda il-Qorti ma tistax u hija preklużа milli tissostitwixxi d-diskrezzjoni tal-ġudizzju tal-Awtorita' esekuttiva (Ara fost il-ħafna Sentenzi fuq dan il-punt dik tal-**1 ta' Marzu, 2004 , Prim'Awla, Lawrence Borg nomine -vs- Gvernatur tal-Bank Ċentrali ta' Malta**). Fi ftit kliem, ma tistax konkretament tordna lill-Awtorita' x'għandha tagħmel bħala konsegwenza għad-dikjarazzjoni ta' tħassir ta' għemilha. Taħt dan l-artikolu l-anqas danni non-pekunjarji ma jistgħu jingħataw,

indipendentement mill-*mala fede* o meno tal-Awtorita', mentri f'azzjoni ta' natura Kostituzzjonali danni ta' dawn ix-xorta jistgħu jingħataw.

Wieħed jista' jargumenta , li ġaladarba l-att ta' Awtorita' pubblika jkun imħassar u annullat bis-saħħa ta' artikolu 469A, huwa mistenni li dik l-Awtorita' għandha minn jhedda tagħti r-rimedju opportun. Iżda ai fini ta' azzjoni dwar ksur ta' dritt Fundamentali tal-Bniedem, dawn il-Qrati ma jistgħux jistrieħu fuq dak li jiddetta l-bwon sens għaliex ġieli jiġri kemm-il darba li l-bwon sens mhux dejjem jipprevali. Ir-rimedju li għandha tagħti azzjoni ordinarja huwa wieħed immedjat u li jwaqqaf il-ksur, jekk mhux b'mod bil-fors b'mod istantanju, żgur b'mod immedjat. Huwa għalhekk, li din il-Qorti, aktar 'l fuq, aġġunġiet l-element ta' imedjatezza tar- rimedju ma' dawk l-elementi li diġa' jemerġu mill-ermenewtika kemm lokali u anke dik tal-ECHR.

Għalhekk fil-fhema ta' din il-Qorti, l-artikolu 469A(1)(b)(ii) tal-Kap 12 ma joffrix ir-rimedju li jissemma' f'artikolu 13 tal-Konvenzjoni jew kif imfisser fl-ermenawtika sentenzjali.

Decide:

Għaldaqstant din il-Qorti qegħdha taqta' u tiddeċiedi din il-vertenza bil-mod segwenti:

Tiċħad ir-raba' risposta tal-intimati Awtoritajiet u tordna il-prosegwiment tal-Kawża.

Spejjeż ta’ dan l-episodju għall-intimati Awtoritajiet.

Imħallef Toni Abela

Deputat Reġistratur